

#6 (07) грудень 2013

ЛИННИК О. І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку;***ШИШКО Ю. Ю.***магістр кафедри економічного аналізу та обліку,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»***СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Анотація: Стаття присвячена дослідженню змісту фінансового результату, визначенню його місця та ролі в економічному розвитку господарської діяльності промислових підприємств. Проаналізовано значимість показника фінансового результату для реалізації комплексної системи цілей підприємства. Запропоновано авторське бачення сутності категорій результативності господарської діяльності та фінансового результату підприємства.

Аннотация: Статья посвящена исследованию содержания финансового результата, определения его места и роли в экономическом развитии хозяйственной деятельности промышленных предприятий. Проанализировано значимость показателя финансового результата для реализации комплексной системы целей предприятия. Предложено авторское видение сущности категорий результативности хозяйственной деятельности и финансового результата предприятия.

Summary: The article investigates the content of the financial result, determine its place and role in the economic development of business enterprises. Analyzed the significance of financial performance ratios for the implementation of an integrated system of business objectives. The author's vision of the essence of the categories of economic activity and the impact of the financial results of the enterprise.

Актуальність теми дослідження. Позитивне значення фінансового результату є основним джерелом фінансування господарської діяльності промислових підприємств. Адже саме від величини цього показника залежить рівень платоспроможності, результативності та

прибутковості господарської діяльності, можливості економічного розвитку підприємства, підвищення рівня його конкурентоспроможності. Тому, дослідження сутності категорії фінансового результату, його взаємозв'язку та взаємодії з іншими економічними показниками, впливу

на рівень результативності господарської діяльності та динаміку потенціалу економічного зростання та розвитку підприємства представляють суттєву наукову цінність.

Постановка проблеми. Ринкові умови господарської діяльності вимагають від суб'єктів господарювання забезпечення стійкого економічного розвитку, врахування особливостей ринкової кон'юнктури, результативного ведення господарського процесу, зростання рівня самофінансування та інноваційного удосконалення діяльності промислових підприємств. В таких умовах, проблема дослідження діалектики категорії фінансового результату та формування на цій основі стійких передумов для зростання прибутковості, конкурентоспроможності та забезпечення стабільного розвитку господарської діяльності підприємства в довгостроковій перспективі диктує наукову необхідність та практичну цінність її вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням теоретичних засад категорії фінансового результату займалася значна кількість зарубіжних та вітчизняних вчених: А. Дайле [6], В. Ковалев, В. Юров, І. Бланк [2], І. Мелушова [4], М. Войнаренко [5], Н. Власова [4], О. Будько [3]. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань з досліджуваного питання, деякі проблемні моменти потребують більш детального їх вивчення та вирішення.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб забезпечити правильне розуміння сутності категорії фінансового результату та запропонувати власне визначення даного поняття. Дослідити роль та значення фінансового результату, його взаємозв'язок з іншими ключовими економічними показниками в системі розвитку господарської діяльності підприємства. Оцінити важливість показника фінансового результату для забезпечення оптимізації результативності, платоспроможності, сталого економічного зростання та розвитку суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. При опрацюванні наукової літератури та й в практичній діяльності бухгалтерів та економістів часто можна спостерігати ототожнення понять (підміну понять) фінансового результату та прибутку підприємства. Така проблема є менш значною, коли під поняттям фінансового результату розуміють прибуток, за умов прибуткового ведення господарської діяльності суб'єктом господарювання. Проте, коли поняття прибуток вважають ширшим за своїм змістом, ніж категорію фінансових результатів – такі факти викликають сумнів на предмет їх достовірності та відповідності науковим теоріям та методичним положенням бухгалтерського обліку. Виходячи з таких передумов, перед автором постає завдання щодо розмежування категорій прибутку та фінансового результату, забезпечення правильного (достовірного) розуміння їхнього змісту.

У праці [4, с. 6, 25] автори наголошують на тому, що поняття прибуток за своєю сутністю є ширшим порівняно з категорією фінансові результати. Така позиція обґрунтовується наступними доказами:

а) фінансові результати є «не ідентичними» показнику чистого прибутку [4, с. 25];

б) «фінансові результати асоціюються з показниками прибутку» [4, с. 6];

в) категорія прибутку «кількісно визначається неоднозначно», що не дозволяє ототожнити прибуток та фінансові результати підприємства [4, с. 22];

г) визначені на основі бухгалтерських даних фінансові результати не можуть надати «адекватну поточному положенню інформацію» [4, с. 25];

д) прибуток може бути об'єктом тактичного та стратегічного управління, тоді як «фінансові результати є

інструментом тактичного та оперативного управління й контролю» [4, с. 25].

Виходячи з такого інформаційного забезпечення, картина змістовного наповнення сутності понять прибуток та фінансові результати, як на нас, є дещо викривленою та недостовірною. Адже, слід чітко розмежувати та визначити різницю між зазначеними категоріями для правильного розуміння сутності та алгоритму обчислення даних показників користувачами інформації.

На наше переконання, категорія фінансового результату є ширшою порівняно з категорією прибутку. Це перш за все пояснюється тим, що показник прибутку є однією із двох форм (прибуток та збиток) відображення фінансового результату господарської діяльності підприємства. Прибуток характеризує позитивне (додатне) значення фінансового результату (фінансовий результат із знаком «+»), що свідчить про високу результативність господарської діяльності, ефективне використання капіталу, а також виступає в якості своєрідної винагороди за ризик та непередбачуваність (невизначеність) комерційної діяльності підприємства.

Виходячи із слушної думки, наведеної у роботі [5, с. 13-14] про те, що поняття результативності є значно ширшим за своїм змістом, ніж поняття ефективності, під результативністю господарської діяльності підприємства ми розуміємо узагальнену характеристику, яка відображає:

а) ефективність використання наявної ресурсної бази;

б) якість прийнятих управлінських рішень;

в) реалізацію потенціалу економічного росту та розвитку господарської діяльності підприємства. Відмітимо, що поняття результативності знаходить своє кількісне вираження у показнику фінансового результату (чистого прибутку (збитку)) господарської діяльності підприємства.

Негативне (від'ємне) значення категорії фінансового результату (фінансовий результат зі знаком «-») знаходить своє відображення у показнику збитку, який свідчать про низький рівень або відсутність результативності господарської діяльності, неефективне управління ресурсним, виробничим та економічним потенціалами підприємства, невміле використання наявного капіталу, низьку якість роботи менеджменту підприємства тощо.

Дозволимо собі не погодитися із положенням авторів досліджуваної роботи про те, що «фінансові результати є інструментом тактичного та оперативного управління й контролю» [4, с. 25]. На наш погляд, категорія фінансового результату, в зв'язку зі своєю економічною природою, ні за яких можливих обставин не може бути інструментом управління або контролю. Адже правильне розуміння сутності поняття фінансового результату спонукає до висновку, що дана категорія може виступати лише об'єктом при здійсненні процесів планування, прогнозування, аналізу, управління та контролю на промисловому підприємстві. Тобто, цілком реальним є застосування показника фінансового результату, у якості об'єкта в економічних процесах (наприклад, управління, контролю), які можуть носити тактичний, оперативний та стратегічний характер, на відміну від судження авторів роботи [4, с.25] про те, що прибуток може бути об'єктом тактичного та стратегічного управління, тоді як «фінансові результати є інструментом тактичного та оперативного управління й контролю».

Таким чином, категорія фінансового результату (прибуток, збиток) виступає в якості об'єкта процесів планування, прогнозування, моделювання, аналітичного дослідження, управління та контролю, незалежно від характеру їх часової тривалості, яка визначає цілі зазначених процесів.

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 3 «Звіт про фінансові результати» [1, с. 14-15] величина фінансового результату будь-якого виду господарської діяльності підприємства (операційної, інвестиційної, фінансової, звичайної, надзвичайної) визначається як різниця між сумою доходів та пов'язаною з нею величиною витрат відповідного виду діяльності підприємства. Тобто, фінансовий результат господарської діяльності (чистий прибуток (збиток)) розраховується, як різниця доходів та витрат від усіх видів діяльності підприємства, зменшена на суму нарахованих податків на прибуток.

Однак, в роботі [3, с. 24] автор розмірковує про можливість визначення величини фінансового результату вітчизняних підприємств «як приріст (зменшення) вартості власного капіталу, який утворився в процесі підприємницької діяльності», що є можливим на основі класичного балансового рівняння (1), з якого випливає рівняння капіталу (2). Автор вважає, що дана думка гідна уваги, оскільки вона лежить в основі однієї з методик розрахунку показника фінансового результату за міжнародною практикою. Проте, зауважимо, що кількісна зміна власного капіталу не буде дорівнювати сумі фінансового результату, розрахованого як різниця між доходами та витратами. Це можна пояснити тим, що ряд господарських операцій, які мають місце на промисловому підприємстві можуть призводити до зростання вартості власного капіталу підприємства (дооцінка необоротних активів, безкоштовне отримання основних засобів, додаткові внески власників) і в той же час не мають ніякого відношення до величини фінансового результату. Узагальнюючи сказане, приходимо до висновку, що сума фінансового результату та вартість власного капіталу підприємства здійснюють взаємний вплив один на одного, але динаміку зміни (приріст, зменшення) даних показників не можна ототожнювати.

Таким чином, пропозиція щодо розрахунку фінансового результату як зміни вартості власного капіталу впродовж звітного періоду, на наше переконання, є не зовсім доцільною, оскільки не здатна об'єктивно відобразити достовірну величину отриманого підприємством фінансового результату, розрахованого як різниця доходів та відповідних їм витрат.

Значимість показника фінансового результату проявляється не лише через зростання розміру власного капіталу підприємства тому, даний аспект варто розглянути в більш поглибленому ракурсі. Збільшення частки нерозподіленого прибутку (капіталізованого позитивного значення фінансового результату) спочатку створює «можливість самозростання вартості капіталу» [2, с. 14], яка є основним джерелом збільшення величини чистих активів, сформованих за рахунок власного капіталу. В свою чергу, вартість чистих активів здійснює суттєвий вплив на формування ринкової вартості підприємства, яку розраховують за умов об'єднання, продажу, поглинання суб'єкта господарювання.

Таким чином, розмір фінансового результату є важливим індикатором зростання власного капіталу (забезпечення платоспроможності, фінансової незалежності), ділової репутації (гудвілу) та вартості промислового підприємства на ринку.

А. Дайле у своїй праці [6, с. 17] висловлює цікаву думку про те, що досягнення успіху можливо лише на тому підприємстві, яке розвивається за комплексною системою цілей «прибуток – зростання – розвиток». Розглянемо більш детально сутність зазначеної системи цілей підприємства.

Мета «зростання» передбачає кількісне збільшення величини основних економічних показників (наприклад,

обсягу виробництва та реалізації), які уже попередньо передбачені планом господарської діяльності промислового підприємства.

Мета «розвиток» забезпечує якісний прогрес (розвиток) господарської діяльності підприємства на базі досягнутих кількісних показників за метою «зростання». В основу такого підходу покладено імпульс та масштабний ефект результативності інноваційного розвитку, який здатний забезпечити удосконалення існуючих та впровадження принципово нових виробів, послуг, техніки, технології, нестандартних управлінських підходів та рішень в усіх сферах (виробництво, управління, маркетинг) господарської діяльності промислового підприємства. Як слушно зауважує автор роботи [6, с. 18] «лише те підприємство буде впевнено рухатися вперед, на якому можна спостерігати лінії кривих життєвого циклу виробів».

З усією впевненістю тепер можна сказати, що в основу збалансованого та стійкого розвитку підприємства має бути покладена інноваційна складова, фінансування якої повинно здійснюватися переважно за рахунок отриманого підприємством фінансового результату господарської діяльності. Відмітимо, що зв'язок між інноваційною діяльністю та фінансовим результатом є прямим та взаємним, оскільки від величини фінансового результату залежить масштаб інноваційної діяльності, а величина останнього впливає на розмір фінансового результату отриманого суб'єктом господарювання. Саме така взаємодія інноваційної складової та фінансових результатів забезпечує якісний розвиток господарської діяльності промислових підприємств та зростання їх конкурентоспроможності.

В рамках досягнення мети «прибуток» вищий менеджмент підприємства повинен усвідомлювати, що від розміру даного показника залежить успіх чи невдача господарської діяльності промислового підприємства в цілому. Тому, досягнення цієї мети є життєво необхідним та початковим етапом реалізації комплексної системи цілей «прибуток – зростання – розвиток» діяльності підприємства. Адже, позитивний фінансовий результат господарювання (мета «прибуток») виступає підґрунтям на основі якого спочатку відбувається кількісне зростання основних економічних показників (мета «зростання»), а при досягненні відповідного їх рівня та за наявності достатньої величини фінансового результату підприємство може забезпечити впровадження інноваційної складової у свою діяльність, яка стане потужним джерелом стійкого розвитку та підвищення результативності господарської діяльності підприємства (мета «розвиток»).

Показник фінансового результату відіграє провідну роль для успішної реалізації комплексної системи цілей, оскільки саме його величина є базисом для подальшого забезпечення та активізації взаємопов'язаних процесів росту та розвитку господарської діяльності підприємства. Адже спочатку відбувається інвестування суми фінансового результату підприємства у процеси кількісного зростання результативності господарської діяльності, а далі синергійний ефект фінансового результату, кількісного зростання та інноваційного процесу забезпечують стійкий розвиток діяльності промислового підприємства. Тобто, усі складові розглянутої системи знаходяться у взаємозв'язку, який виражається у взаємному позитивному впливі категорій між собою.

За даних умов, необхідно запропонувати таке визначення фінансового результату, яке б поєднувало кількісні та якісні характеристики даного поняття в системі розвитку господарської діяльності підприємства.

Враховуючи визначення доходів та витрат, наведемо в П(С)БО 3, авторське бачення сутності поняття фінансового результату наступне: фінансовий результат – це

підсумкова категорія результативності господарської діяльності, котра відображає величину економічних вигод отриманих (втрачених) підприємством, визначених як різниця між сумами доходів та відповідних їм витрат, що виражена у абсолютних показниках прибутку (збитку), які характеризують потенціал прибутковості, економічного зростання та розвитку підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Величина фінансового результату є базисом, який забезпечує не тільки життєздатність суб'єкта господарювання, а й відображає рівень результативності,

прибутковості господарської діяльності, можливості кількісного зростання основних економічних показників (обсягу виробництва й реалізації, продуктивності праці) та характеризує потенціал стійкого розвитку підприємства. Проблема більш поглибленого вивчення діалектики сутності, ролі, особливостей процесів формування, розподілу, використання фінансового результату та їх впливу на забезпечення стійкого економічного розвитку промислового підприємства представляють собою значну наукову цінність та стануть об'єктом подальших досліджень автора.

Література:

1. 34 Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. – К.: КНТ, 2011. – 120 с.
2. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк – К.: Ника-Центр, 2008. – 544 с.
3. Будько О. В. Облік і аналіз фінансових результатів підприємств чорної металургії: дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 / О. В. Будько. – К.: 2009. – 252 с.
4. Власова Н. О. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі: монографія / Н. О. Власова, І. Ю. Мелушова. – Харків : Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі, 2008. – 259 с.
5. Войнаренко М. П. Ділова активність підприємств: проблеми аналізу та оцінки : монографія / М. П. Войнаренко, Т. Г. Рзаєва. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 284 с.
6. Дайле А. Практика контроллинга / А. Дайле ; пер. с нем. ; под ред. и с предисл. М.Л. Лукашевича, Е.Н.Тихоненковой. – М. : Финансы ИстатИстика, 2009. – 336 с.